

La Pagina

da Surmeir

DIVERSA

HONDURAS: inundaziuns siva da plievgia intensiva

emda
46

Schi gl'on angal ple la vistgadeira

pb. Dantant tgi las letras grassas dallas medias segl antier mond èn s'occupadas igls davos deis dall'elecziun digl president american e da corona è en evenimaint an Honduras prest ia sot. En evenimaint tgi vess pudia davantar ena tragedia naziunala. Tiers las indundaziuns smantscheva igl rampar digl lai El Cajón da romper.

Schi vagn adegna en igl en po spezial sen Honduras, la tera an l'America centrala, ò chegl igl sies muteiv. Siva digl 2008 magna Patricia Scarpatetti da Cunter dasperas igl martgea da San Pedro Sula, ena tgesa per unfants. Actualmaintg veivan lò bung 40 unfants e giuvenils dad 1–18 onns. Unfants dalla veia tgi on ni genitours, ni en datgesa ni an-somma perspectivas. Antras Patricia Scarpatetti cun la sia tgesa «Yo Quiero se...» e la fundaziun an Svizra tgi finanzgescha tot ansemen on igls unfants en datgesa, on mintga de damagler avonda e pon eir a scola. Chegl derva ad els portas per ena veta aglmanc en tant reglada e dat perspectivas.

cuntinuazion p. 2

Chella fotografia pò dar ena impressiun quant malsagidevel tgi ins è schi tot è sot ava.

SURVISTA

Igl Parc Ela e l'economia

Ossa avant la votaziun an connex cun la prolunga digl contract cun igl Parc Ela ins sa dumonda magari dalla valeta economica digl parc dalla nateira. Nous vagn dumando ad en expert an tgossas economicas e tgi canoscha las relaziuns dalla regiun, Peder Plaz.

4

Er lais èn magari da nattager

L'erva crescha segls pros e sen la pastgira, ma er ainten igls lais. E chegl scu! Anfignen 4 m ota ed ella redutgescha igl volumen dall'ava aint igl lai. Per en lai artificial scu a Planeiras è chegl da donn essend tgi ins fò forza electrica. Uscheia vign l'erva rumage-da mintga aton or digl lai.

6

En problem: tgesas agl center

Ainten dus terzas digls noss casals veivan angal egna e dus persungas. En problem per las nossas vischnancas cun tgesas grondas.

11

Lai: tot an eneda è mengia bler

Cun corona vignan er occurrenzas da sport en po gl'egn sot gl'oter. I dat problems cugls termins. Uscheia er a Lai.

14

Returnada cun la famiglia

Patricia Scapatetti è neida la stad passada an Svizra. Scu chegl tgi ella fascheva atgnamaintg mintga stad. Tigls sies genitours Luisa e Pauli Scapatetti a Cunter e sia sora Nicole, sesenta a Coira. Dasperas tot las visetas agls massa ancunaschaints geva ella er sen las aclas da Promastgel.

Chest'eda è la viseta an Svizra stada en po otra. Per l'egna è ella s'antardada en po perveia da corona. Ed alloura ègl sto anc en oter evenimaint spezial chesta stad: igls 6-9-2020 ò ella parturia en mattatschign cugl nom Levin Valentino. Igls 29 d'otgover è la famiglia cun Patricia, sies partenari Juan Carlos, igl mattatsch Juan Carlos tgi ò ossa 10 onns e cugl puppign turnos puspe a Honduras.

Pero l'arrivada n'è betg stada schi plaschevla. Tiers tgi Honduras è er tutgia dalla pandemia cun anfignen ossa passa 100 000 cass e prest 3000 morts ed actualmaintg 43 000 infectos è igl orcan tropic «Eta» ia sur la tera. Gl'è antschet la sonda digl 1. da november a plover ed è pluia cuntinuo anfignen sonda passada, igls 7 da november. Cun en vent an sveltezza da 230 km/h ò el devasto bietgs, infrastructura ed a blers è resto angal chegl tgi vevan gist aint a dies.

El Cajón ò fatg tremblar

Sonda passada è sto igl zenit da chel orcan cun las plievgias intensivas. Vot deir tgi igl è sto igl pi critic. E critic ègl davanto perveia digl lai artificial El Cajón, situo ca. 50 km devant da San Pedro Sula. Chel cuntigna 5700 milliuns m³ ava. Chegl èn 95 gedas dapple tgi igl lai da Marmorera. Igl meir digl rampar è 126 m ot e sonda passada è stada contanscheida chell'otezza. Ins veva tema tgi chel meir construia igl 1985 savess romper. Chegl fiss sto catastrofal per l'antiera regiun ed er per San Pedro Sula e «Yo quiero Ser...». Ins saveva er betg simplamaintg svidat igl lai, scu tgi ins faschess tar nous, e lascher eir l'ava

Las donnas dad «yo quiero ser...» fon mintga de ca. 500 tschaveras e repartan chellas sen ena pitschna part da chels tgi on nign damagler.

dad ena tgavorgia oragiu. Schiglio ins vess laschea eir anc dapple ava or per la tera e las inundaziuns fissan stadas anc pi grondas. Chel de è nia ordino tgi ins stoptga evacuar. Er igls unfats dalla tgesa «yo quiero ser...». «Aglis noss unfants mantga atgnamaintg navot. Els on tot chegl tgi dovran, ma chel de on els betg tschano. Els eran tots schocos», racchinta Patricia Scapatetti. Ma cun l'evacuaziun ègl betg funcziuno. Gl'era scu para en tal chaos dad autos sen veia tgi geva ni anavant ni anavos. Per els seiogl do navot oter tgi da turnar anavos an lour tgesa. Els on anc ena tgesa sen la muntonga Santa Rosa, noua tgi von la stad an vacanzas per lippar dalla pi gronda caleira. Lò rivavigl pero betg se, esend tgi la veia era interrota.

Cura tgi Patricia Scapatetti ò telefono glindesde passo ò ella detg tgi seia ossa igl amprem de tgi vegian puspe suglel. Ella vegia dasdo igls unfants e detg tgi igl suglel seia er lavo. «Nous ischan propa bagndisos cugl suglel, ma ossa desideravans puspe tgi el vigna», ò ella managea.

Igl suglel giaveischan igl Hondurians er per tgi possa planget siier se tot. Perchegl tgi l'ava è sa derasada daperot e stat per part anfignen se sur schanugl ed anc dapple.

1,7 milliuns sainza tetg

Honduras è strousch treis gedas pi grond tgi la Svizra ed i veivan cun 9,182 miu. ensatge dapple persungas tgi tar nous. Antras las plievgias intensivas ed igl vent on blers pers tot. 1,7 miu. èn stos sainza tetg. Ossa tgi gl'è en tant normaliso èn anc adegna 0,7 miu.

carstgangs a cutier ainten provoris e sottetgs d'urgenza.

Lava tschoffia è stada intensiva e tatgeva la pel uscheia tgi dava infects e plaias. La gliout ò er nigns calzers ed ins è veiramaintg a pe blot ainten l'ava. Normalmaintg è chegl nign problem cura tgi gl'è sitg, ma cun esser tant'ava...

Er la famiglia dalla cuschiniera da «Yo quiero Ser...» ò pers tot ed è ossa neida a star tar els. Mademamaintg la psicologa. Egn da chels deis seia er rivo en mattatsch dad otg onns cun en pitschen lascher se dies. Lò veva el aint igls sies documaints ed er en carnet da scola tgi la mamma veva do ad el. Ins veva tarmess el tar «yo quiero ser....». Igls sies genitours ed igls oters dalla famiglia eran anc segls tetgs per sa spindrar dall'inundaziun. «A me ò chel mattatsch fatg schi mal ed ia va betg savia deir na ed igl va piglia tar nous. Er schi gl'è angal en fav ainten en lai. Da chels dattigl anc mellas», dei la donna da Cunter.

Gidar agls oters

Sen l'annunzta tgi igl hurican passa Honduras è Patricia Scapatetti stada pertscherta tgi chegl vigna a dar problems. E tgi seia basigns da girar. Ella ò telefono an Svizra alla fundaziun dad «yo quiero ser...» e dumando per sustign finanzial. Uscheia tgi ella possa eir a cumprar davantor igl pi basignevel. Chegl è principalmaintg damagler e vistgadeira. «Perchegl tgi gl'è sto cler, schi dat indundaziuns e grondas parts dall'infrastructura funcziungan betg, alloura ins so er betg eir a far compras ed ins survign er navot schi igl

La colliaziun da banca :

Fundaziun tgesa d'unfants
«yo quiero ser...»
Sur Strada 10
CH-7452 Cunter
Banca Chantunala Grischuna
IBAN CH56 0077 4010 0886 5740 0

Tgi tgi vot e so girar po pachetar tot ainten scatlas e metter igls suandonts deis davant la tgesa da scola viglia a Cunter:

- mesemda 11-11-2020/14:00 – 18:00
- venderde 13-11-2020/18:00 – 22:00
- mesemda 18-11-2020/14:00 – 18:00
- venderde 20-11-2020/18:00 – 22:00

Per dumondas az stat Frodo Eigensatz zugent a disposiziun: 079 874 34 32.

sistem da paer cun las cartas da credit funcziunga betg».

«yo quiero ser...» ò antschet a s'angascher dalunga per gidar a chels tgi èn anc pi povers. Els vegian cuschnino totta de perchegl tgi blers vevan mianc ple da magler. Cuschnino on ellas reis masdo cun pule e verdura. Vetiers en toc pang ed anc suc d'oranschas per tgi vegian gist igl pi necessari. Uscheia surgnivan aglmanc en pos ena tschavera tgoda an de. Vetiers davigl er faciels umids per aveir en tant higiena.

«Nous faschagn uscheia circa 500 plats tgods mintga de. Las nossas mattatschas èn fix und fertig cun cuschinhar totta de. Ma chegl tgi nous faschagn è atgnamaintg navot. I duvress anc bler daple», declera la manadra da «yo quiero ser ...»

Gidar so mintgign

Igl principal è ossa da saveir dar nutrimaint a tants scu pussebel. Grond basigns fissigl er da vistgadeira e da calzers. Angal tgossas simplas scu tgotschas curtas e T-shirts. Ed ensatge ainta pe betg tgi stettan gist ainten l'ava. Divers on gio bulias segls peis ed ins duvress er itgs per onscher aint betg tgi sa derva. Chegl survagniss Patricia Scarpatti anc da cumprar. Els so pero betg anc quant dei. Perchegl tgi schi las veias èn interrotas e las punts èn davent vign er betg siva refurnimaint.

Tot tgi tgi vot gidar ò l'occasiun. Igl pi efficiant è igl mument da tarmetter daners, uscheia tgi Patricia so cumprar igl pi basignevel. Gidar ins so er cun rimnar roba. Gist vistgadeira son els duvrar fitg bagn. Igl problem è tgi igl amprem stò neir rimmo e siva stò la roba neir transpurtada agl port da mar noua tgi vign cargo aint igl container. E da lò vogl alloura anc treis emdas anfignen tgi igl container reiva tar els a Honduras. Per la regiun da Surmeir è organisada ena rimmada da vistgadeira a Cunter. Adatto per tarmetter aint è vistgadeira da stad, flip flops/crocs/sandalias etc., calzers, matratschas, siainta mangs, baclenis, baclenis tandias, cloccas d'ufants e pampers.

Schi l'ava vo cun las punts ins reiva betg ple dad en li an l'oter ed igl chaos e la miseria èn spertamaintg preschaints.

COLUMNNA

La dismessa

da Rafael Müller

Avant dus emdas: vacanzas d'aton a tgesa, angratzg a corona ò bab betg stua eir agl lontan per tgi la famiglia possa sa divertir e sa revigneir lò. Damais vacanzas ainten las atgnas pareis cun shampunar igls tarpungs scu culmogna e far urden cun codeschs, carnets ed ordinatours restos digl taimp alla scola cantunala. Kilos da palpieri stampes e scriviltos! Tranteraint er la conjugazion digl verb «devoir»: «je dois» pattar davent igls codeschs da franzos. «Tu dois faire» rughel cuigls «carnets d'exercices». U curt e net: igl plunder vigil «doit faire» plaz.

Ma sa tgapescha veva betg amprendia (e siva puspe amblido) angal franzos durant la mia pitost lunga carriera da scola. Nonavant èn er nias differentes codeschs d'istoria. Per exaimpel chel davart l'industrialisaziun inclus Karl Marx e la sia critica agl capitalissem. Gido ò ella navot, la critica, igl capitalissem dattigl anc adegna ed ia dubitesch planget er tgi la lectura da codeschs d'istoria ò gido - a me ed agl rest digl mond.

Siva d'aveir dusto la istoria aint igl palpieri vigil, vaia piglia per mangs la biologia: flagellats ed amebas - createiras dad ena cella - igl origen da nous carstgangs. Gist bels èn igls noss perdavants pero betgs stos, anc oz am paran amebas tierigns pitost stgivous. Cò am plai l'otra varianta dall'istoria dalla carstgangadad prest pi bagn. (Er igl material da religiun è nia nonavant chel sivamezde avant

dus emdas.) Schi angal chel tabalori dad Adam vess laschea la detta digl meil dalla ancunaschientscha. Alloura vessa forsa passanto la mia giuentetna an cundiziuns pi paradisicas e sainza stueir canoscher las intimitads dalla multiplicaziun dallas amebas.

Scu davos alloura anc igls chints: tge tribulazioni algebraicas! Va già luvro e mazzacro, ma igl resultat è sto segl ple eneda egn da quatter e mez. Davent cun chestas regurdiantschas! Ed ia confess: er bung vantg onns siva la matura porscha en carnet da chints aint igl patitsch ena pulita satisfaciun. Scu alloura cura tgi en conscolar - tgi è ossa caporedactour dad ena gasetta dalla dumengia - ò siva igl davos examen da matura gia do fi agl codesch da chints. Fi fò fem ed an fem ainten en tgamegn dalla GEVAG sarò aint igl frataimp er ia a fittar igl mies material da scola, tgi va digl rest zavro scu tgi totga chel sivamezde avant dus emdas: palpieri tar palpieri, cartung tar cartung. Rasto am è sulet en codeschet cun poesias da Pader Alexander Lozza. Ed igl sfigliond vaia catto suandonta poesia: Dadei en scort on suttarro, en renumo./Dasper igl scort, en por nurant, en veir unfant./ Oss las tgavazzas sen carner ston star a pèr./ La ti', te scort, cun ti'saveida, scu chella digl nurant - è veida ...

*Rafael Müller ha lavourà enfin dacurt sco moderatur tar RTR. Dapi questa primavaira è el manischunz tar ils bus publics da Cuira.